

Het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling

Universiteit Leiden, Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam: Angel D. Roseval (s0701033)

Studierichting: Child & Family Studies, Universiteit Leiden

Begeleiders: Mw. Prof. dr. L.R.A. Alink & Mw. S. Reijman, MSc

Datum: 18 november 2014

Inhoud

Voorwoord	Blz. 05
Samenvatting	Blz. 07
Inleiding	Blz. 09
Methode	Blz. 16
➤ <i>Steekproef</i>	Blz. 16
➤ <i>Procedure</i>	Blz. 16
➤ <i>Meetinstrumenten</i>	Blz. 17
➤ <i>Data-Analyse</i>	Blz. 17
Resultaten	Blz. 19
Discussie en Conclusie	Blz. 23
Referenties	Blz. 26

Voorwoord

In het kader van het Bachelorproject heb ik meegewerkt aan het onderzoek 'Reageren op Kinderen' en het 'Samson' onderzoek, beide uitgevoerd door de afdeling Algemene en Gezinspedagogiek aan de Universiteit Leiden. Deze bachelorscriptie is toegespitst op onderzoek naar de intergenerationele overdracht van kindermishandeling en hoe deze transmissie doorbroken kan worden in het bijzonder. Door middel van een empirische studie en een literatuurstudie kon er breed onderzoek gedaan worden naar de transmissie van kindermishandeling en wat deze in stand houdt. De data voor de empirische studie is verkregen uit het onderzoek 'Reageren op Kinderen'. Bij de empirische studie werd er gekeken of er überhaupt een significant verband gevonden kon worden tussen meegemaakte en huidige mishandeling en de subtypen hiervan. Daarnaast is er ook gekeken of er verbanden werden gevonden tussen de transmissie van kindermishandeling en achtergrondkenmerken. Het literatuuronderzoek richtte zich meer op het evalueren van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling vanuit de gehechtheidstheorie en de sociale leertheorie. Hierbij werd ook gekeken welke al dan niet beschermende factoren zouden kunnen helpen bij het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Ten slotte richt deze bachelorscriptie zich op het bewustzijn van kindermishandeling en de transmissie daarvan, het vroeg signaleren van kindermishandeling, interventies en verder onderzoek dat gedaan zou moeten worden.

Samenvatting

Ouders die zelf als kind mishandeld werden zouden op latere leeftijd eerder hun eigen kinderen gaan mishandelen, dan ouders waarbij dit niet het geval is. Dit wordt de intergenerationele overdracht van kindermishandeling genoemd. In deze bachelorscriptie wordt het doorbreken en in stand houden van de transmissie van kindermishandeling besproken.

Bij een empirische studie werd een groep van 60 moeders willekeurig geselecteerd om het verband tussen meegemaakte en huidige mishandeling te toetsen. Meegemaakte kindermishandeling werd gemeten door middel van de 'Jeugd Trauma Vragenlijst' (JTV) en huidige kindermishandeling met de 'Conflict Tactics Scale'. Meegemaakte emotionele verwaarlozing was gerelateerd aan huidige psychische agressie. Er werd geen significant verband gevonden tussen meegemaakte mishandeling en huidige mishandeling. Er werden verder ook geen significante verbanden gevonden tussen de overige subtypen van meegemaakte en huidige mishandeling.

Door literatuuronderzoek werd vanuit de gehechtheidstheorie en de sociale leertheorie bekeken hoe de intergenerationele overdracht van kindermishandeling in stand gehouden wordt en hoe de transmissie doorbroken kan worden. Uit de resultaten bleek dat de kans op transmissie van kindermishandeling minder groot is bij moeders die een coherente gehechtheidsrepresentatie en een beter zelfbeeld hebben, dit is in overeenstemming met de gehechtheidstheorie. Een slechte kwaliteit van de gehechtheidsrelatie zorgt voor een groter risico op de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Een ondersteunende opvoeder in de kindertijd, therapie en een ondersteunende partnerrelatie in de volwassenheid zijn beschermende factoren die kunnen bijdragen aan het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. In consistentie met de sociale leertheorie is gebleken dat agressief gedrag richting het kind door de ouder een risicofactor kan zijn voor agressief gedrag door het kind zelf in de volwassenheid. Lichamelijke straffen door de ouder zijn van invloed op agressief gedrag bij het kind. Delinquenten schijnen het negatieve gedrag uit hun kindertijd tevens te imiteren. Het onderzoek dat tot nu toe gedaan is naar kindermishandeling is veelal retrospectief. Er zou meer prospectief onderzoek gedaan moeten worden naar de intergenerationele overdracht van kindermishandeling, waarbij gekeken wordt in hoeverre preventie en interventies kunnen bijdragen aan de doorbraak van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling.

Inleiding

In Nederland is er in de media in de afgelopen tijd erg veel aandacht besteed aan kindermishandeling met name door politieke belangstelling, maar ook door schandalen in de Rooms-katholieke kerk en binnen de jeugdzorg. Mensen worden steeds meer op het signaleren van kindermishandeling geattendeerd. Professionals zijn zich ook meer gaan focussen op het signaleren van kindermishandeling. Voor de preventie van kindermishandeling zijn de risicofactoren en signalering van kindermishandeling van groot belang, maar ook de beschermende factoren. Uit de tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010) is gebleken dat een groot aantal kinderen en jeugdigen in Nederland slachtoffer zijn van kindermishandeling. Het aantal slachtoffers van kindermishandeling is in vergelijking tot 2005 helaas niet afgenomen (Alink et al, 2011). Mensen die slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling hebben zelf ook weer een verhoogd risico om de volgende generatie te gaan mishandelen (Dixon et al, 2005), maar de literatuur is hierover niet eenduidig. Het voortzetten van kindermishandeling van generatie op generatie wordt de intergenerationele overdracht van kindermishandeling genoemd. In deze scriptie wordt het doorbreken en in stand houden van de transmissie van kindermishandeling besproken. Er zal nader ingegaan worden op de onderzoeksvragen: ‘Is er sprake van intergenerationele overdracht van kindermishandeling?’ en ‘Welke factoren dragen bij aan het in stand houden en doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling?’

Kindermishandeling

Er zijn vele uiteenlopende definities van kindermishandeling. In de Wet op de Jeugdzorg staat dat kindermishandeling “elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie [is], waarbij de aard fysiek, psychisch of seksueel kan zijn, actief of passief wordt opgedrongen door de ouders of andere personen waar de minderjarige afhankelijk van is en waardoor ernstige schade aangericht wordt of aangericht dreigt te worden in de vorm van fysiek of psychisch letsel.” Fundamenteel is dat kinderen afhankelijk zijn van hun ouders en/of opvoeders en tegen kindermishandeling in bescherming genomen moeten worden (Alink et al, 2011). Uit de tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen van 0-17 jaar (Alink et al, 2011) waarin de omvang en aard van kindermishandeling binnen Nederland onderzocht werd, bleek dat de geschatte jaarprevalentie van kindermishandeling in 2010 in Nederland zo’n 34 gevallen per 1000 kinderen was. Wanneer er wordt gekeken naar de kindermishandeling die gerapporteerd is door scholieren zelf is er sprake van nog meer gevallen. Er moet wel bedacht worden dat het hier gaat om een prevalentie op jaarbasis. Als er wordt gekeken naar de kindermishandeling over de gehele jeugd zal het aantal gevallen nog meer stijgen. Daarnaast is slechts een bepaald gedeelte van de

kindermishandeling die plaatsvindt zichtbaar. Er zijn ook gevallen van kindermishandeling die nooit aan het licht komen. Eén ding is zeker: het aantal gevallen van kindermishandeling is niet gedaald ten opzichte van de vorige prevalentiestudie in 2005; dit blijkt uit alle gemelde gevallen van informanten, het advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK) en de scholieren. De vorm van kindermishandeling die het meest voorkomt is verwaarlozing (Stoltenborgh et al, 2011). Hieronder valt bijvoorbeeld verwaarlozing van onderwijs, emotionele verwaarlozing en het getuige zijn van huiselijk geweld. Bij kindermishandeling is er echter vaak sprake van comorbiditeit, dit houdt in dat meerdere vormen van kindermishandeling tegelijkertijd voorkomen. Dit is bij bijna de helft van de slachtoffers van kindermishandeling het geval (Alink et al, 2011).

Risico- en beschermende factoren van kindermishandeling

Er zijn vele risico- en beschermende factoren die van invloed zijn op kindermishandeling. Uit het onderzoek van Brown et al. (1998) bleek dat risicofactoren voor fysieke kindermishandeling een lage opleiding van de moeder, weinig religieuze activiteiten, jong moederschap, alleenstaand ouderschap, afhankelijkheid van de bijstand, vroege scheiding van de moeder, ontevredenheid bij de moeder, ernstige ziekte bij de moeder, lage betrokkenheid van de vader, weinig warmte van de vader en complicaties bij de geboorte waren. Risicofactoren voor verwaarlozing van de kinderen waren onder andere etniciteit (niet blanke ouders), een groot gezin, een laag inkomen, een lage opleiding bij de moeder, vroeg moederschap, alleenstaand ouderschap, afhankelijkheid van de bijstand, woede, ouderlijke psychopathologie, ernstige ziekte van de moeder, angstige teruggetrokkenheid van het kind, laag verbaal IQ bij het kind en ouderlijke conflicten. Opmerkelijk in Brown et al. (1998) was dat het aantal risicofactoren van belang was voor de kans op kindermishandeling. Hoe meer risicofactoren er aanwezig zijn, des te groter de kans dat kindermishandeling en verwaarlozing voorkomt. Wanneer er geen sprake was van risicofactoren bleek de prevalentie 3% tegenover een prevalentie van 24% wanneer er sprake was van vier of meer risicofactoren. Dit duidt erop dat het belangrijk is het aantal risicofactoren te verminderen om de intergenerationele overdracht van kindermishandeling te doorbreken.

Uit de NPM-2010 (Alink et al, 2011) bleek dat er sprake was van een verhoogd risico op kindermishandeling bij een lage opleiding van de ouders, bij eenoudergezinnen, stiefgezinnen, gezinnen met werkloze ouders, allochtone gezinnen en grotere gezinnen. Het risico op kindermishandeling is acht keer groter bij ouders die zeer laag opgeleid zijn. Ook werkloosheid van beide ouders vergroot het risico op kindermishandeling aanzienlijk. Wanneer ouders van allochtone afkomst zijn betekent dit ook een grotere kans op kindermishandeling. Het risico wordt echter niet groter wanneer er sprake is van ouders die allochtoon zijn en een laag opleidingsniveau hebben. Bij allochtone ouders en autochtone ouders met een laag opleidingsniveau en/of lage SES is er evenveel kans op kindermishandeling. Een lage SES is een groter risico dan een etnisch-culturele achtergrond.

De risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten zijn niet per definitie de oorzaak van kindermishandeling. Kindermishandeling komt ook voor bij mensen die niet onder deze risicogroepen vallen (Alink et al, 2011).

Naast risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten zijn er ook beschermende factoren. Beschermende factoren zijn aspecten in de omgeving van een kind of eigenschappen van een kind die, in de context van risicofactoren, het risico op kindermishandeling kunnen verkleinen. Deze beschermende factoren kunnen daarnaast ook bescherming bieden tegen de invloed die kindermishandeling kan hebben op een kind. Uit het overzichtsartikel van Van Rooijen & Berg (2010) is gebleken dat beschermende factoren voor kunnen komen bij de opvoeder zoals het hebben van een goede relatie en een ondersteunende partner. Daarnaast zijn praktische en emotionele steun vanuit een sociaal netwerk en het bewustzijn van eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het handelen als opvoeder bijvoorbeeld ook beschermende factoren. De beschermende factoren die kunnen voorkomen bij kinderen zijn volgens Van Rooijen & Berg (2010) zelfvertrouwen/zelfwaardering, een bovengemiddelde intelligentie en bijvoorbeeld het hebben van een makkelijk temperament. Er zijn ook beschermende factoren uit de omgeving die een rol kunnen spelen. Hieronder vallen steun van het gezin, een positieve band met ouders, steun van leeftijdgenoten en een positieve band met leeftijdgenoten (Ronan et al, 2009).

Kindermishandeling als risicofactor

Onder de intergenerationele overdracht van kindermishandeling wordt verstaan dat mensen die mishandeld zijn als kind zelf op latere leeftijd ook hun kinderen gaan mishandelen. Ouders die zelf als kind mishandeld werden zouden op latere leeftijd vaker zelf hun kinderen mishandelen, dan ouders waarbij dit niet het geval is. Hierbij wordt het zelf ondervinden van kindermishandeling gezien als risicofactor voor het plaatsvinden van kindermishandeling bij de volgende generatie. In het onderzoek van Pears & Capaldi (2001) werd bekeken of er een verschil bestaat in de hoeveelheid en ernst van de kindermishandeling bij de ouders en wat voor effect dit heeft op de opvoeding van kinderen. Factoren die meegenomen werden in het onderzoek waren of de ouders zelf kindermishandeling mee hadden gemaakt en of de ouders gewelddadig gedrag vertoonden jegens hun kinderen. Voor het onderzoek werd data verzameld over het ervaren van kindermishandeling bij 109 jongens. Daarnaast werd er ook informatie verzameld over het ervaren van kindermishandeling in de jeugd van 106 moeders en 73 vaders. Uit de studie kwam een voorspelling van een hogere kans op kindermishandeling, wanneer er in de geschiedenis van de ouder ook sprake was van kindermishandeling. Het percentage van intergenerationele overdracht van kindermishandeling was 23%. Er was daarnaast ook een verschil tussen de groepen wat betreft de ernst van de ervaren kindermishandeling bij de ouders en wat voor effect dit had. Ouders die als kind ernstige mishandeling hebben gekend hadden op latere leeftijd meer kans om zelf hun kinderen te gaan mishandelen, dan ouders die in hun kinderjaren weinig tot bijna

geen geweld hadden ervaren. Het percentage van ouders die in hun kinderjaren mishandeld zijn en zelf ook gaan mishandelen wordt geschat op zo'n 30%, wat veel hoger is dan bij niet mishandelde ouders (Sroufe et al, 2005).

Mogelijke verklaringen voor de intergenerationele overdracht van kindermishandeling

Er wordt verondersteld dat de risicofactoren die de kans op kindermishandeling vergroten tevens kunnen zorgen voor de intergenerationele transmissie van kindermishandeling, waardoor meerdere generaties te maken krijgen met kindermishandeling. Risicofactoren zoals armoede, zeer lage opleiding en werkloosheid kunnen doorgegeven worden van generatie op generatie. Hierdoor wordt de kans op de intergenerationele transmissie van kindermishandeling naar de volgende generatie vergroot (Van IJzendoorn et al, 2007). Er zijn verschillende verklaringen voor de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Eén van de verklaringen is afkomstig uit de gehechtheidstheorie van Bowlby (1977), waarbij de gehechtheidsrelatie tussen ouder en kind fundamenteel is voor het aangaan en het verloop van relaties die later gevormd worden. Volgens de gehechtheidstheorie komt de gehechtheidsrelatie tussen een kind en de primaire verzorger(s) tot stand door biologische behoeften van het kind om beschermd te worden bij gevaar. Het concept van het 'zelf' wordt volgens deze theorie gevormd door de gehechtheidsrelatie tussen ouder en kind. Vanuit de gehechtheidstheorie hebben kinderen voor een gezonde ontwikkeling een veilige hechting nodig met betrouwbare anderen. Wanneer er sprake is van kindermishandeling binnen een gezin betekent dit dat de opvoeder(s) niet voor veiligheid en bescherming kunnen zorgen. Dit zou betekenen dat de mensen die als kind met hun ouders een onveilige gehechtheidsrelatie hebben ervaren moeite krijgen met het vormen van een veilige ouder-kind relatie als ze zelf kinderen krijgen, omdat er weinig tot geen vertrouwen is in anderen en zichzelf. Hierdoor kan een moeder die als kind mishandeld werd later zelf negatieve gedragskenmerken gaan vertonen in haar opvoeding en dit kan de gehechtheidsrelatie met het kind weer negatief beïnvloeden.

Volgens het concept van de 'Internal Working Models' internaliseren kinderen de ervaringen die ze opdoen met hun moeder (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1982). Op deze wijze worden de ervaringen gestructureerd en kunnen negatieve opvoedingservaringen overgedragen worden op de volgende generatie of juist doorbroken worden. Doordat 'Internal Working Models' als stabiel worden gezien zou dit ertoe kunnen leiden dat negatieve opvoedingservaringen in stand gehouden worden. Een 'Internal Working Model' zou echter ook kunnen veranderen door een alternatief hechtingsfiguur waar een kind wel een veilige hechting mee zou kunnen hebben (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1982). Dit kan ervoor zorgen dat de intergenerationele overdracht van negatieve opvoedingservaringen juist weer doorbroken wordt en daarmee het concept van 'het zelf' verandert (Ainsworth et al., 1978; Bowlby, 1982). Op basis van de gehechtheidstheorie kan worden verondersteld dat de factoren die een rol spelen bij het in stand houden van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling onder

andere het ontbreken van een alternatief hechtingsfiguur, incoherente gehechtheidsrepresentaties, het ontbreken van opvoedingsondersteuning, een veilige partnerrelatie en een laag zelfbeeld zijn (Van der Ploeg & De Groot, 2010). Volgens Vékony et al. (2004) staat het zelfbeeld in verband met de gehechtheidstheorie, omdat betrokken ouders kunnen zorgen voor een beter zelfbeeld bij een kind en een negatieve gehechtheidsrelatie juist weer voor een minder positief zelfbeeld. In Anthoni (2011) is gebleken dat een incoherente gehechtheidsrepresentatie zich kan uiten in verwaarlozing en kindermishandeling. Hierdoor raakt het kind onveilig gehecht aan de mishandelende ouder en wordt het kind kwetsbaarder in het verdere ontwikkelingsproces. Het kind loopt als volwassene risico om zelf weer in gewelddadige relaties terecht te komen of zelf te gaan mishandelen, doordat de verstoorde patronen zich herhalen in latere gehechtheidsrelaties. Hier zorgt de afwerende oftewel ambivalente gehechtheidsrepresentatie voor, maar ook de gedesorganiseerde gehechtheidsrepresentatie (Anthoni, 2011). Uit Main & Hesse (1990) bleek dat het angstig en beangstigend gedrag van ouders de relatie tussen een gedesorganiseerde gehechtheidsrepresentatie bij de ouder en een gedesorganiseerde gehechtheid bij het kind medieert. Verwacht wordt dat beschermende factoren zoals een hoge sensitiviteit en responsiviteit ontvangen van een ander persoon dan de mishandelende ouder zouden kunnen helpen bij het doorbreken van de intergenerationele overdracht. Naast een veilige hechting met een ander persoon dan de mishandelende ouder is een veilige partnerrelatie eveneens een factor die kan helpen bij het doorbreken van de overdracht van kindermishandeling.

Een ander theoretisch kader voor het mechanisme van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling is de sociale leertheorie (Bandura, 1971). In deze theorie van grondlegger Albert Bandura wordt het leren van de mens door observatie van gedrag en de consequenties van gedrag belicht. De sociale leertheorie veronderstelt dat kinderen de opvoedstijlen van hun ouders aanleren en overnemen door middel van observatie van gedrag, houding en emotionele reacties van anderen, modeling en bekrachtiging van gedrag (Bandura, 1971). Volgens de sociale leertheorie zouden de moeders die zelf mishandeld werden als kind de negatieve opvoeding van hun ouders overnemen door het plaatsvinden van negatieve bekrachtiging en het nabootsen van het gedrag van hun ouders. Wanneer ouders weinig tot geen affectie tonen en het kind alleen negatieve aandacht krijgt, kunnen deze kinderen door observatie en modeling van hun ouders de negatieve opvoedingsstijl van hun ouders overnemen en later op dezelfde negatieve manier met hun kinderen omgaan. Hier wordt deze nieuwe generatie kinderen dan weer het slachtoffer van. In het experiment van Bandura (1961, 1963) dat werd beschreven in Aronson et al. (2005) was er sprake van drie groepen kinderen. De eerste groep kinderen kreeg een volwassene te zien die agressief gedrag vertoonde jegens een opblaaspop en hiervoor beloond werd. De tweede groep kinderen kreeg een volwassene te zien die agressie uitte tegenover de opblaaspop en hiervoor gestraft werd en de derde groep kreeg een volwassene te zien die agressief gedrag vertoonde maar geen beloning of straf kreeg. Het resultaat was dat de groep kinderen die hadden aanschouwd dat de man beloond werd voor zijn agressie zelf meer agressieve gedragingen

gingen vertonen tegen de opblaaspop dan de groep die had gezien dat de man gestraft werd. De imitatie van geobserveerd modelgedrag bleek vooral af te hangen van hoe erg het model en de imitator op elkaar lijken, de frequentie van het modelgedrag en de consequenties van het modelgedrag. Op basis van de sociale leertheorie kan verwacht worden dat de imitatie van negatief gedrag kan zorgen voor het in stand houden van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling, terwijl de observatie van positief gedrag en een adequate omgang met kinderen en het imiteren hiervan juist kan zorgen voor de doorbraak van de intergenerationele transmissie van kindermishandeling. Naast deze factoren kan vanuit de theorie van Bandura (1971) ook verwacht worden dat het aanleren van positief gedrag door positieve bekrachtiging ook voor het doorbreken van de transmissie van kindermishandeling kan zorgen.

Deze studie

Er zijn vele verschillende variabelen die een rol spelen bij kindermishandeling, de intergenerationele overdracht en het doorbreken daarvan. Deze studie bestaat uit een empirisch onderzoek met data-analyse en een deel literatuuronderzoek. Om de onderzoeksvraag: *'Is er sprake van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling?'* te kunnen beantwoorden zal er door middel van data-analyse bekeken worden of er een verband is tussen meegemaakte mishandeling en huidige mishandeling bij een steekproef van 60 moeders. Verwacht wordt dat er een verband zal zijn tussen meegemaakte en huidige mishandeling, wat ter ondersteuning kan dienen voor het principe van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Daarnaast zal er exploratief gekeken worden naar de transmissie van specifieke soorten kindermishandeling, wat tevens een aanwijzing zou kunnen zijn voor het mechanisme van de sociale leertheorie.

Bij het literatuuronderzoek zal op basis van de gehechtheidstheorie en de sociale leertheorie bekeken worden hoe de intergenerationele overdracht van kindermishandeling in stand gehouden wordt en hoe deze juist doorbroken kan worden. Vanuit de gehechtheidstheorie zal er gekeken worden in hoeverre gehechtheidsrepresentatie, een veilige relatie met een alternatief hechtingsfiguur en een ondersteunende partner van invloed zijn op de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Bij de sociale leertheorie zal er gekeken worden of de imitatie van geweldpleging de transmissie van kindermishandeling in stand houdt. Daarnaast wordt er gekeken welke beschermende factoren van belang zijn bij het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Om de onderzoeksvraag: *'Welke factoren dragen bij aan het in stand houden en doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling?'* te kunnen beantwoorden zal er gekeken worden naar verschillende studies die de intergenerationele overdracht van kindermishandeling onderzoeken. Uitgaande van de beschreven literatuur wordt verwacht dat:

1. Een incoherente gehechtheidsrepresentatie, het ontbreken van een alternatief hechtingsfiguur en het ontbreken van een ondersteunende partner volgens de gehechtheidstheorie ten eerste

van invloed zijn op de instandhouding van kindermishandeling van generatie op generatie. Ten tweede wordt volgens de sociale leertheorie verwacht dat bij het in stand houden van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling het observeren en imiteren van negatief gedrag een grote rol zal spelen.

2. Bij het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling volgens de gehechtheidstheorie de relationele aspecten een grote rol spelen. Een veilige hechting met een ander persoon dan de mishandelende ouder en een veilige partnerrelatie zouden kunnen helpen bij het doorbreken van de transmissie van kindermishandeling. Een goed supportsysteem zou volgens de gehechtheidstheorie ook van belang zijn om de intergenerationele overdracht van kindermishandeling tegen te gaan. Vanuit de sociale leertheorie wordt verwacht dat positieve bekrachtiging van positief gedrag, observatie van positief gedrag en een juiste imitatie hiervan fundamenteel zullen zijn.

Methode

Als eerste zal de methode van de empirische studie besproken worden waarin het verband tussen meegemaakte mishandeling en huidige mishandeling onderzocht wordt en daarna de methode van de literatuurstudie.

Empirische studie

Steekproef

Bij de empirische studie namen negentig moeders deel aan een onderzoek naar stressregulatie bij mishandelende moeders, waarvan een subgroep van 60 moeders willekeurig werd geselecteerd voor het toetsen van het verband tussen meegemaakte en huidige mishandeling. De moeders werden vanuit een GGZ-instelling geworven, waarvan een deel van de moeders opgenomen was in de instelling en sommige moeders poliklinisch werden behandeld. De moeders waarbij geen sprake was van huidige kindermishandeling werden op een afdeling van de GGZ-instelling geworven waar de kinderen kwamen voor leer- en/of ontwikkelingsproblemen. Alle deelnemers hebben voor het onderzoek begon toestemming gegeven voor het onderzoek en hun deelname daarin. De moeders ontvingen voor hun deelname aan het onderzoek een vergoeding.

Procedure

De moeders ontvingen van tevoren een brochure met informatie over het onderzoek en werd verteld dat er werd gekeken naar de wijze waarop moeders verschillend kunnen reageren op hun kinderen en de signalen die hun kinderen geven. Met de respondenten zijn twee afspraken gemaakt die beide plaatsvonden binnen de GGZ-instelling. Er is bewust gekozen om de afspraken op een vertrouwde locatie voor de moeders plaats te laten vinden. Tijdens de eerste afspraak werden computertaken afgenomen om te kijken hoe de moeders reageerden op verschillende babygeluiden. Daarnaast werd er een kort interview gehouden. Aan het einde van de eerste afspraak werden er twee vragenlijsten afgenomen bij de moeders. De eerste vragenlijst richtte zich op de gezondheid van de moeders, zoals hun gewoontes, eet- en drinkgedrag en beweging. De tweede vragenlijst was meer gericht op familie- en achtergrondkenmerken zoals opleidingsniveau, burgerlijke staat en leeftijd van de kinderen. Tijdens de tweede afspraak werd het Gehechtheidsbiografisch Interview bij de moeders afgenomen. De 'Jeugd Trauma Vragenlijst' en de 'Conflict Tactics Scale' werden aan het eind van de tweede afspraak afgenomen bij de moeders. Voor deze data-analyse is gebruik gemaakt van de data afkomstig uit de vragenlijsten en achtergrondinformatie.

Meetinstrumenten

Voor het meten van de meegemaakte kindermishandeling van de moeders is de korte versie van de Jeugd Trauma Vragenlijst (JTV) gebruikt. De JTV (Bernstein & Fink, 1998; Bernstein et al., 1994) bestaat uit 70 items die betrekking hebben op ervaringen met mishandeling en verwaarlozing in de kindertijd. De korte versie van de vragenlijst is een zelfrapportage met 27 items waarvan er 24 over mishandeling gaan ($\alpha = .86$), waarbij gevraagd wordt naar gebeurtenissen in de jeugd. De vragenlijst onderscheidt vijf subcategorieën van mishandeling, namelijk fysieke mishandeling ($\alpha = .85$), emotionele mishandeling ($\alpha = .88$), fysieke verwaarlozing ($\alpha = .67$), emotionele verwaarlozing ($\alpha = .89$) en seksueel misbruik ($\alpha = .92$). De antwoordcategorieën bestaan uit een 5-punts Likertschaal, maar seksueel misbruik werd in de gebruikte versie met 4 items gemeten (Bernstein et al., 2003).

Om de huidige mishandeling te meten werden de conflicten en geweld in de opvoeding gemeten met de 'Conflict Tactics Scale', de CTS (Straus, 1979). De CTS bestaat uit 18 items die zowel opvoedingstechnieken beschrijven die niet onder mishandeling vallen (e.g., redeneren met hun kinderen) als opvoedingstechnieken waarbij dit juist wel het geval is (e.g., verbale agressie en geweldpleging; Straus, 1979). De subschaal 'non violent discipline' werd uitgesloten, omdat in de analyse alleen gebruik werd gemaakt van de items die mishandeling meten. De moeders werd gevraagd aan de hand van een 5-punts Likertschaal, van nooit voorgekomen tot meer dan vier keer voorgekomen, aan te geven hoe vaak een item voorgekomen was in het afgelopen jaar. Bij de CTS werd voor de data-analyse in de mishandelingcategorie onderscheid gemaakt tussen drie subschalen namelijk psychische agressie ($\alpha = .76$), lichte fysieke aanval ($\alpha = .81$) en zware fysieke aanval ($\alpha = .68$) (Straus et al., 1998). Dit waren veertien items in totaal ($\alpha = .88$).

Data-analyse

Als eerste werd er gekeken of er een verband was tussen de achtergrondvariabelen en meegemaakte mishandeling en de achtergrondvariabelen met huidige mishandeling. Om het verband tussen zowel meegemaakte als huidige mishandeling en etniciteit te analyseren werd anova gebruikt. Dit was ook bij opleidingsniveau het geval. Voor het verband tussen de leeftijd van de moeder, aantal kinderen, gemiddelde leeftijd en zowel meegemaakte als huidige mishandeling werden Pearson's correlaties berekend. Voor het beantwoorden van de hoofdvraag werd door het berekenen van Pearson's correlaties gekeken of er een verband was tussen de ervaringen van kindermishandeling bij de moeders en agressie en geweldpleging van de moeders jegens de kinderen. Hierbij werd etniciteit meegenomen als covariaat. Daarnaast werd er ook gekeken of er sprake was van een verband tussen de subtypes van meegemaakte mishandeling en de subtypes van huidige mishandeling door middel van correlaties met etniciteit als covariaat.

Literatuurstudie

Zoekmethode

De zoekmethodes die veelal gebruikt zijn voor het vinden van literatuur over de intergenerationele overdracht van kindermishandeling zijn Google Scholar en Leiden University Libraries. Er zijn zowel Nederlandse als Engelse zoektermen gebruikt. De gebruikte zoektermen zijn onder andere 'kindermishandeling', 'overdracht van kindermishandeling', 'het verbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling', 'hulpverlening bij kindermishandeling', 'risicofactoren van kindermishandeling', 'beschermende factoren bij kindermishandeling' en 'preventie van kindermishandeling'. De gebruikte Engelse zoektermen zijn 'breaking the cycle of child abuse', 'intergenerational transmission child maltreatment', 'prevention intervention child abuse', 'child abuse', 'how to stop child abuse', 'prevention of child abuse', 'intergenerational abuse', 'breaking the cycle of intergenerational child abuse' en 'child maltreatment'.

Gebruikte literatuur

In dit literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van vijf studies. Om de intergenerationele overdracht van kindermishandeling te belichten vanuit de hechtingstheorie zijn de onderzoeken van Egeland et al. (1988) en Zuravin et al. (1996) gebruikt. In het onderzoek beschreven in Egeland et al. (1988) en Egeland & Susman-Stillman (1996) gaat het vooral om de incoherente gehechtheidsrepresentaties van slachtoffers van kindermishandeling en het verschil tussen moeders die als kind mishandeld zijn en later zelf ook hun kinderen gaan mishandelen en moeders waarbij dit niet het geval is. Vanuit dit oogpunt wordt bekeken wat de intergenerationele overdracht van kindermishandeling in stand houdt en wat zorgt voor het doorbreken van de transmissie en in hoeverre dit samenhangt met onder andere een veilige hechting met een ander persoon, kindkenmerken en een veilige partnerrelatie. Ook de studie van Zuravin et al. (1996) toetst het verschil tussen ouders die de transmissie van kindermishandeling doorbreken en ouders die de transmissie in stand houden vanuit de gehechtheidstheorie. Er wordt ook aandacht besteed aan de rol van verschillende subtypes van mishandeling in de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Bij de intergenerationele overdracht van kindermishandeling volgens de sociale leertheorie wordt er binnen de onderzoeken van Felson & Lane (2009) en Muller et al. (1995) gekeken naar het imiteren van negatief gedrag. In de meeste onderzoeken werd er gekeken naar de effecten van kindermishandeling. In de onderzoeken naar de daadwerkelijke transmissie van kindermishandeling van generatie op generatie werd het in stand houden van de kindermishandeling besproken. Het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling kwam het beste naar voren in het onderzoek van Egeland et al. (1988).

Resultaten

Empirische studie

Resultaten Data-Analyse

Er was geen sprake van een normaalverdeling bij de continue variabelen. Zowel de CTS als de JTV waren scheef verdeeld naar rechts, omdat de meeste moeders laag scoorden op meegemaakte en huidige mishandeling. Er is gekeken naar een verband tussen de achtergrondvariabelen en meegemaakte mishandeling. Er werd geen enkel significant verband gevonden tussen etniciteit, educatie, gemiddelde leeftijd kinderen, leeftijd moeder en aantal kinderen met meegemaakte mishandeling ($p > .30$). De huidige mishandeling verschilde echter wel per etniciteitsgroep [$F(1, 58) = 5.68, p = .02$]. Er waren twee etniciteitsgroepen van Kaukasische en niet-Kaukasische moeders. Niet-Kaukasische moeders scoorden het hoogst op huidige mishandeling en Kaukasische moeders scoorden het laagst op huidige mishandeling. Hier moet echter de kanttekening bij gemaakt worden dat de N niet gelijk verdeeld was over de groepen. De groep met niet-Kaukasische moeders was erg klein. Er werden geen significante verbanden gevonden tussen de overige achtergrondvariabelen en huidige mishandeling ($p > .20$).

In tabel 1 staan de correlaties tussen meegemaakte en huidige mishandeling weergegeven. Er werd geen significant verband gevonden tussen meegemaakte mishandeling en huidige mishandeling ($r = .07, p = .62$). Toen etniciteit meegenomen werd als covariaat in de analyse werd er nog steeds geen significant verband gevonden tussen meegemaakte en huidige mishandeling ($r = .10, p = .48$). Het subtype meegemaakte emotionele verwaarlozing was gerelateerd aan het subtype huidige psychische agressie ($r = .27, p = .04$). Er werden verder geen significante verbanden gevonden tussen de overige subtypen van meegemaakte en huidige mishandeling ($p > .21$).

Tabel 1

Correlaties tussen meegemaakte en huidige mishandeling

Meegemaakte mishandeling	Huidige mishandeling			
	CTS psychische agressie	CTS lichte fysieke aanval	CTS zware fysieke aanval	CTS Totaal
JTV fysieke verwaarlozing	.05	-.01	-.16	-.01
JTV emotionele verwaarlozing	.27**	.14	.03	.21
JTV fysieke mishandeling	.04	.04	-.09	.02
JTV emotionele mishandeling	.16	-.01	-.10	.07
JTV seksueel misbruik	.04	-.02	.01	.01
JTV Totaal	.17	.05	-.07	.10

Note. $N = 60$; etniciteit als covariaat meegenomen in de analyses
** Correlatie is significant ($p < .05$)

Literatuurstudie

Intergenerationele overdracht van kindermishandeling en de gehechtheidstheorie

Kindermishandeling wordt gezien als een symptoom van ernstig verstoorde gehechtheidsrelaties binnen een gezin. In de studie van Egeland et al. (1988) is onderzocht welke variabelen een rol spelen bij het onderscheid tussen moeders die mishandeld zijn als kind en later zelf ook hun eigen kind gaan mishandelen en moeders waarbij de intergenerationele overdracht van kindermishandeling wel degelijk is doorbroken. Hierbij werd gekeken naar de ervaringen tijdens relaties, stressvolle levensgebeurtenissen en persoonlijke kenmerken van de moeders. Beschermende factoren voor de intergenerationele overdracht van kindermishandeling zijn de aanwezigheid van een ondersteunende opvoeder in de kindertijd zoals bijvoorbeeld een grootouder, maar ook een ondersteunende partnerrelatie in de volwassenheid. Deze beschermende factoren waren afwezig bij ouders die kindermishandeling wel voortzetten bij hun eigen kinderen. De moeders uit de 'uitzondering groep', die de intergenerationele overdracht van kindermishandeling doorbroken hadden, kregen meer emotionele steun van hun partner dan de moeders uit de 'continuïteitsgroep', die hun kinderen mishandelden. Een significant verschil werd ontdekt tussen de groep mishandelde moeders die als kind een niet mishandelende ouder hadden die emotionele steun bood tijdens de jeugd en mishandelde moeders waarbij dit niet het geval was. In het deelonderzoek van Egeland & Susman-Stillman (1996) werd er naar de samenhang tussen onveilige gehechtheid en de intergenerationele overdracht van kindermishandeling gekeken. Er was sprake van dezelfde twee groepen, de 'continuïteitsgroep' en de 'uitzondering groep'. Door middel van het Gehechtheidsbiografisch Interview werden de gehechtheidsrepresentaties van de moeders gemeten. De moeders uit de groep die zelf hun kinderen waren gaan mishandelen lieten veel inconsistenties zien in hun ervaringen en idealiseerden de ervaringen ook meer. Dit was bij de andere groep moeders niet het geval. Deze moeders accepteerden hun ervaringen en begrepen dat het deel van hun identiteit was. De moeders die de intergenerationele overdracht van kindermishandeling doorbraken waren meer gericht op de toekomst dan de moeders die de transmissie in stand hielden. Uit het onderzoek kwam naar voren dat er bij ouders waarbij kindermishandeling werd overgebracht van generatie op generatie sprake was van incoherente mentale gehechtheidsrepresentaties. Deze ouders hadden een lager zelfbeeld, minder waardering voor zichzelf en trokken zich negatieve hechtingssignalen van hun kinderen meer aan. Dit laat een verband zien tussen de transmissie van kindermishandeling en onveilige hechting.

In de studie van Zuravin et al. (1996) werd ook gekeken naar het verschil tussen ouders die de intergenerationele overdracht van kindermishandeling wel doorbreken en ouders die de transmissie juist in stand houden. In dit onderzoek werd ten eerste onderzocht of een bepaalde subtype van mishandeling een groter effect heeft op de intergenerationele transmissie dan een ander. Ten tweede werd er gekeken of de ernst en frequentie van de mishandeling effect heeft op de transmissie.

Daarnaast werd er ten derde gekeken of de kwaliteit van de gehechtheidsrelatie met zowel de ouders als andere hechtingsfiguren een risicofactor vormt voor bepaalde subtypes van kindermishandeling. Aan het onderzoek namen 213 respondenten deel. De respondenten waren alleenstaande moeders die in de bijstand zaten. Onder de respondenten zaten moeders die hun kind fysiek mishandelden, fysiek verwaarloosden en moeders die hun kind niet mishandelden. Er waren twee groepen moeders, namelijk de continuïteitsgroep en de discontinuïteitsgroep. Alle moeders uit beide groepen hadden ten minste één vorm van kindermishandeling meegemaakt. De continuïteitsgroep bestond uit 136 moeders met ten minste één kind die fysieke mishandeling, verwaarlozing of seksueel misbruik ondergaan hadden. De discontinuïteitsgroep bestond uit 77 moeders waarbij geen kindermishandeling gerapporteerd was bij hun eigen kinderen. De respondenten waren overwegend Afro-Amerikanen. De continuïteitsgroep bestond meer uit Kaukasische mensen en de discontinuïteitsgroep meer uit Afro-Amerikanen. De vorm van kindermishandeling die de moeders het meeste hadden meegemaakt was verwaarlozing, gevolgd door seksueel misbruik en daarna fysieke mishandeling. Van de moeders had 61% één type kindermishandeling meegemaakt. Bij de moeders werd een interview afgenomen. De resultaten wezen uit dat moeders die een ernstige vorm van seksueel misbruik hadden ondergaan een grotere kans hadden op het mishandelen van hun eigen kind. Dit gold niet voor een minder erge mate van seksueel misbruik. Er werden verder geen significante verbanden gevonden tussen de verschillende subtypen van kindermishandeling en de intergenerationele overdracht. De kwaliteit van de gehechtheidsrelatie werd gemeten door middel van het 'Michigan Screening Profile of Parenting', een vragenlijst met 8 items (Helfer et al., 1978). Hierbij gold hoe hoger de score, des te slechter de gehechtheidskwaliteit. Een slechtere kwaliteit van de gehechtheidsrelatie verhoogde de kans op de transmissie van kindermishandeling. Met elke punt meer bij de totaalscore, werd de kans op de intergenerationele overdracht van kindermishandeling verhoogd met 6%. De bevindingen kwamen overeen met de gehechtheidstheorie (Zuravin et al., 1996).

Intergenerationele overdracht van kindermishandeling en de sociale leertheorie

In de studie van Muller et al. (1995) werd onder 1536 ouders van 983 studenten onderzocht of lichamelijke straffen binnen een gezin leidde tot agressief gedrag in het kind (in overeenkomst met de sociale leertheorie) of dat juist agressief gedrag van het kind van invloed was op lichamelijke straffen van de ouders. Er werd gekeken naar deze twee modellen waarvan de eerste besproken zal worden. In het model werd weergegeven dat de ouder lichamelijke straffen had ervaren in de kindertijd, dit zorgde voor agressie bij de ouder, waarna de ouder zelf ook lichamelijke straffen ging geven aan het kind en dit bij het kind weer agressie op zou leveren. Om de ervaringen met fysieke straffen te kunnen testen werd gebruik gemaakt van de CTS, de Conflict Tactics Scale (Straus, 1979). Om het agressieve gedrag bij het kind te kunnen meten werd de ABS, de Aggressive Behavior Scale (Perlman & Hirdes, 2008) gebruikt. Uit het onderzoek kwam inderdaad naar voren dat lichamelijke straffen door de ouder

van invloed was op agressief gedrag bij het kind gedurende het leven. De resultaten ondersteunen het model waarbij het ervaren van lichamelijke straffen zorgden voor verhoogde agressie meer dan het alternatieve model. Dit toont consistentie met de sociale leertheorie.

Uit de studie van Felson & Lane (2009) komt naar voren dat slachtoffers van kindermishandeling agressief gedrag kunnen gaan imiteren. De studie onderzoekt of er bij delinquenten sprake is van hetzelfde type geweldpleging als het type kindermishandeling dat ze hebben meegemaakt. De delinquenten die als kind seksueel misbruikt werden waren eerder geneigd om seksuele vergrijpen te plegen en delinquenten die als kind fysieke mishandeling hebben ondergaan begingen eerder gewelddadige misdrijven. Dat de delinquenten het specifieke negatieve gedrag uit hun kindertijd herhalen wijst op sociale leerprocessen als imitatie. De gevolgen van kindermishandeling zouden afhankelijk zijn van de type kindermishandeling en type geweldpleging. De resultaten uit het onderzoek zijn in overeenkomst met de sociale leertheorie waarbij een kind het agressieve gedrag van de ouder imiteert. Ondanks dat de studie de sociale leertheorie ondersteunt en de intergenerationele overdracht van agressief gedrag getoetst wordt, werd de intergenerationele transmissie van kindermishandeling niet direct onderzocht, net als bij de studie van Muller et al. (1995).

Discussie en Conclusie

Op basis van de data-analyse werd er geen verband gevonden tussen meegemaakte en huidige mishandeling. Dit is niet in overeenkomst met eerder onderzoek waaruit bleek dat er wel degelijk een verband is tussen meegemaakte en huidige mishandeling (Pears & Capaldi, 2001). Er werd ook gekeken of er sprake was van de intergenerationale overdracht van de subtypes van kindermishandeling. Tussen meegemaakte emotionele verwaarlozing en huidige psychische agressie werd een significant verband gevonden. Hier was sprake van een zwak positief verband. Een specifieke overdracht van subtypen huidige mishandeling op dezelfde subtypen meegemaakte mishandeling had een ondersteuning kunnen zijn voor de sociale leertheorie, omdat het zou duiden op het modelleren van specifiek gedrag door observatie en imitatie. Dit was echter niet het geval bij deze empirische studie. Bij de data-analyse kan zelfrapportage echter als limitatie gezien worden. De 'Conflict Tactics Scale' is gebaseerd op wat de moeders wilden toegeven aan huidige mishandeling en de 'Jeugd Trauma Vragenlijst' op wat moeders zich nog herinnerden aan meegemaakte mishandeling. Wanneer er geen sprake was geweest van zelfrapportage dan hadden de uitkomsten anders kunnen zijn.

In het literatuuronderzoek naar het doorbreken van de intergenerationale overdracht van kindermishandeling is er niet alleen gekeken naar het tegengaan van de transmissie van kindermishandeling, maar ook wat het juist in stand houdt. Dit werd bekeken vanuit de gehechtheidstheorie en de sociale leertheorie. Uit de literatuurstudie is gebleken dat de gehechtheidrepresentatie die een ouder ontwikkelt van belang kan zijn voor het in stand houden van de intergenerationale overdracht van kindermishandeling, omdat een ouder met een onveilige gehechtheidsrepresentatie niet goed kan inspelen op de behoeften van het kind. De negatieve gedachten nemen in dit geval de overhand bij de ouder, wat de gehechtheidsrelatie met het kind bemoeilijkt (Egeland & Susman-Stillman, 1996). Er is een risico dat een ouder met een gedesorganiseerde gehechtheidsrepresentatie door kindermishandeling uiteindelijk zelf gaat mishandelen of in gewelddadige relaties terecht komt (Anthoni, 2011). Een ondersteunende opvoeder in de kindertijd kan helpen bij het doorbreken van de transmissie, evenals een ondersteunde partnerrelatie in de volwassenheid (Van Rooijen & Berg, 2010). Een kind dat steun ontvangt herstelt sneller en wordt beschermd tegen de risico's die kindermishandeling met zich mee kan brengen. De ondersteunende niet-mishandelende volwassene kan als buffer fungeren en helpen bij de doorbraak van de transmissie van kindermishandeling (Van Rooijen & Berg, 2010). Volgens Egeland et al. (1988) zijn emotionele steun, een supportstelsel en een therapeutische behandeling van minstens zes maanden factoren die de transmissie van kindermishandeling tegen kunnen gaan. Uit de onderzoeken van Muller et al. (1995) en Felson & Lane (2009) bleek dat een kind inderdaad agressief gedrag van de ouder imiteert. Dit is in overeenkomst met de sociale leertheorie. De transmissie van

kindermishandeling lijkt in dit literatuuronderzoek eerder ondersteund te worden door de gehechtheidstheorie, omdat de gebruikte literatuur voor de intergenerationele overdracht van kindermishandeling vanuit de sociale leertheorie meer indirecte verklaringen bood. Dat neemt niet weg dat de twee theorieën complementair aan elkaar zouden kunnen zijn. Zowel vanuit de gehechtheidstheorie als de sociale leertheorie zou de transmissie verklaard kunnen worden. In deze literatuurstudie is echter niet genoeg bewijs gevonden voor een directe ondersteuning van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling vanuit de sociale leertheorie. Het lijkt erop dat er meer onderzoek gedaan is naar de transmissie vanuit de gehechtheidstheorie. Desalniettemin zijn de verklaringen voor de intergenerationele overdracht zowel te vinden in de gehechtheidstheorie als in de sociale leertheorie.

Het onderzoek dat tot nu toe gedaan is naar kindermishandeling is veelal retrospectief. Er zou meer prospectief onderzoek gedaan moeten worden naar de intergenerationele overdracht van kindermishandeling, waarbij gekeken wordt in hoeverre preventie en interventies kunnen bijdragen aan de doorbraak van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. Er zou meer onderzoek gedaan moeten worden naar positieve bekrachtiging bij slachtoffers van kindermishandeling, omdat de aanwijzingen vanuit de sociale leertheorie de intergenerationele overdracht van kindermishandeling vooral indirect ondersteunen. Toekomstig onderzoek zou moeten uitwijzen of er door middel van onder andere rollenspellen met de ouders positieve bekrachtiging plaats zou kunnen vinden om de transmissie van kindermishandeling tegen te gaan vanuit de sociale leertheorie en in hoeverre dit eventueel mogelijk is (Sandler et al., 1978). Er zouden hiervoor verschillende therapieën met betrekking tot observatie, imitatie en positieve bekrachtiging getest moeten worden om te kijken welke therapie het meest effectief is om de intergenerationele overdracht van kindermishandeling te kunnen doorbreken.

Bij het literatuuronderzoek zijn er verschillende vragen naar boven gekomen. Er zou meer onderzoek gedaan kunnen worden om te kijken hoe zwaar het weegt of beide ouders binnen een gezin debet zijn geweest aan kindermishandeling en hoe belangrijk kindkenmerken en de veerkracht van een kind zijn bij het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. De impact van kindermishandeling kan bij het ene kind anders zijn dan bij het andere kind. De differentiële ontvankelijkheid zorgt ervoor dat kindermishandeling een verschillende uitwerking kan hebben op de slachtoffers en draagt bij aan het verschil tussen het in stand houden en het doorbreken van de transmissie. Dit zou kunnen komen doordat beschermende factoren een positieve invloed hebben gehad op de negatieve effecten van kindermishandeling bij bepaalde kinderen. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat het ene kind veerkrachtiger is dan het andere kind na het ervaren van een traumatische gebeurtenis. Dat kinderen verschillend reageren op kindermishandeling is duidelijk, maar hoe deze variabiliteit tot stand wordt gebracht niet. Volgens Van IJzendoorn et al. (2007) is een

mogelijkheid hiervoor het verschil in differentiële ontvankelijkheid bij kinderen door verschillende genotypen. Het kan verondersteld worden dat genen een kind kwetsbaar kunnen maken voor de effecten van kindermishandeling, maar bepaalde genen een kind ook kunnen beschermen tegen traumatische gebeurtenissen. Er zou meer onderzoek gedaan moeten worden om de differentiële ontvankelijkheid bij de transmissie van kindermishandeling en het verschil bij de intergenerationele overdracht van kindermishandeling aan te kunnen pakken.

Te concluderen valt dat de kans op transmissie van kindermishandeling minder groot is bij moeders die een coherente gehechtheidsrepresentatie hebben en een beter zelfbeeld in overeenkomst met de gehechtheidstheorie. Een ondersteunende opvoeder in de kindertijd zoals een grootouder, therapie en steun van een partner in de volwassenheid zijn beschermende factoren die kunnen bijdragen aan het doorbreken van de intergenerationele overdracht van kindermishandeling. In consistentie met de sociale leertheorie is gebleken dat de imitatie van agressief gedrag richting het kind een risicofactor kan zijn voor agressief gedrag bij het kind in de volwassenheid. Delinquenten schijnen het negatieve gedrag uit hun kindertijd tevens te imiteren. Sociale leerprocessen kunnen een grote rol spelen bij de transmissie van kindermishandeling en het doorbreken van de intergenerationele overdracht. Uit de gevonden resultaten kan niet alleen worden opgemaakt dat het doorbreken van de transmissie van kindermishandeling afhankelijk is van de aanwezigheid van beschermende factoren zoals een alternatief hechtingsfiguur, opvoedingsondersteuning, een veilige partnerrelatie en persoonskenmerken, maar ook dat therapeutische behandelingen en interventies van groot belang zijn (Egeland et al., 1988). Het is belangrijk om het bewustzijn van het bestaan van kindermishandeling en de transmissie daarvan onder de aandacht te brengen. Wanneer kindermishandeling genoeg aandacht krijgt in de media is men alerter. Reclames en bijvoorbeeld signaleringstrainingen voor kinderleidsters en leraren kunnen hieraan een bijdrage leveren. Door risicofactoren bij kinderen in de gaten te houden kan vroege signalering van kindermishandeling of de transmissie ervan plaatsvinden en kan men eerder ingrijpen en overgegaan op een interventie. Preventieve maatregelen kunnen helpen om het bewustzijn van kindermishandeling levendig te houden. Therapie voor mishandelde ouders is fundamenteel om de transmissie te doorbreken en maatregelen als deze zouden aangemoedigd moeten worden. Met de therapie moet niet gewacht worden. Wanneer de moeders uit het literatuuronderzoek individueel getraind waren had dit een groot verschil kunnen maken in de intergenerationele overdracht van kindermishandeling op hun kinderen (Lundahl et al., 2006). Wellicht zou de focus op een coherente gehechtheidsrepresentatie, een ondersteunende partner en therapie kunnen helpen om de transmissie van kindermishandeling te doorbreken. Interventies zouden zich vooral kunnen richten op het creëren of versterken van de beschermende factoren en daarmee de draagkracht te verbeteren en de draaglast te verkleinen voor de mishandelde ouder.

Referenties

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Alink, L., Van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. (2011). *De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010)*. Leiden: Drukkerij van der Linden.
- Anthoni, S. (2011). *Hulpverlening bij kindermishandeling. Over individuele weerbaarheid en maatschappelijke kwetsbaarheid*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. M. (2005). *Social psychology* (5th ed.). New Jersey: Pearson education.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York City: General Learning Press.
- Bernstein, D. P., & Fink, L. (1998). *Childhood Trauma Questionnaire: A retrospective self-report manual*. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.
- Bernstein, D. P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Sapareto, E., & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospectivemeasure of child abuse and neglect. *American Journal of Psychiatry*, 151, 1132–1136.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., Stokes, J., Handelsman, L., Medrano, M., Desmond, D., & Zule, W. (2003). Development and validation of a brief screening version of the Childhood Trauma Questionnaire. *Child Abuse & Neglect*, 27, 169–190.
- Bowlby, J. (1977). The making and breaking of affectional bonds. I. Aetiology and psychopathology in the light of attachment theory. An expanded version of the Fiftieth Maudsley Lecture, delivered before the Royal College of Psychiatrists, 19 November 1976. *The British Journal of Psychiatry*, 130, 201-210.
- Bowlby, J. (1982 [1969]). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Brown, J., Cohen, P., Johnson, J. G. & Salzinger, S. (1998). A longitudinal analysis of risk factors for child maltreatment: findings of a 17 year prospective study of officially recorded and self-reported child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 22, 1065-178.
- Dixon, L., Browne, K. & Hamilton-Giachritsis, C. (2005). Risk factors of parents abused as children: a meditational analysis of the intergenerational continuity of child maltreatment (Part I). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46, 47-57.
- Egeland, B., Jacobvitz, D. & Sroufe, L. A. (1988). Breaking the Cycle of Abuse. *Child Development*, 1988 (59), 1080-1088.
- Egeland, B. & Susman-Stillman, A. (1996). Dissociation as a mediator of child abuse across

- generations. *Child Abuse & Neglect*, 20 (11), 1123-1132.
- Felson, R. B. & Lane, K. J. (2009). Social Learning, Sexual and Physical Abuse, and Adult Crime. *Aggressive Behavior*, 35, 489-501.
- Helfer, R., Schneider, C. & Hoffmeister, J. (1978). *Report on the research using the Michigan Screening Profile of Parenting*. Lansing: Michigan State University.
- Lundahl, B. W., Nimer, J. & Parsons, B. (2006). Preventing Child Abuse: A Meta-Analysis of Parent Training Programs. *Research on Social Work Practice*, 16(3), 251-262.
- Main, M., & Hesse, E. (1990). Parent's unresolved traumatic experiences are related to infant disorganized/disoriented attachment status: Is frightened and/or frightening parental behavior the linking mechanism? In M. Greenberg, D. Cicchetti, & E. M. Cummings (Eds.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* (p. 161–182). Chicago: University of Chicago Press.
- Muller, R. T., Hunter, J. E. & Stollak, G. (1995). The intergenerational transmission of corporal punishment: A comparison of social learning and temperament models. *Child Abuse & Neglect*, 19(11), 1323-1335.
- Pears, K. C., & Capaldi, D. M. (2001). Intergenerational transmission of abuse: A two-generational prospective study of an at-risk sample. *Child Abuse and Neglect*, 25, 1439–1461.
- Perlman, C. M. & Hirdes, J. P. (2008). The aggressive behavior scale: a new scale to measure aggression based on the minimum data set. *Journal of the American Geriatrics Society*, 56(12), 2298-2303.
- Sandler, J., Van Dercar, C. & Milhoan, M. (1978). Training Child Abusers In The Use Of Positive Reinforcement Practices. *Behav. Res. & Therapy*, 16, 169-175.
- Sroufe, L.A., Egeland, B., Carlson, E., & Collins, W.A. (2005). *The development of the person: The Minnesota study of risk and adaptation from birth to adulthood*. New York: Guilford.
- Stoltenborgh, M., Van IJzendoorn, M. H., Euser, E. M. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence around the World. *Child Maltreatment*, 16, 79-101.
- Straus, M. A. (1979). Measuring Intrafamily Conflict and Violence: The Conflict Tactics (CT) scales. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 75-88.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Finkelhor, D., Moore, D. W., Runyan, D. (1998). Identification of child maltreatment with the parent-child Conflict Tactics Scales: Development and psychometric data for a national sample of American parents. *Child Abuse and Neglect*, 22, 249-270.
- Van der Ploeg, J. & De Groot, R. (2010). *Kindermishandeling: Een complex probleem*.

Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

- Van IJzendoorn, M. H., Prinzie, P., Euser, E. M., Groeneveld, M. G., Brilleslijper-Kater, S. M., van Noort-van der Linden, A. M. T., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., Mesman, J., Klein Velderman, M., San Martin Beuk, M. (2007). *Kindermishandeling in Nederland anno 2005. De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Casimir Publishers.
- Van Rooijen, K. & Berg, T. (2010). *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Vékony, A., Gerrits, M., Aken, M. & Goudena, P. (2004). De relatie tussen zelfwaardering en gehechtheid aan ouders bij zevenjarige kinderen. *Pedagogiek*, 24, 236-261.
- Zuravin, S., McMillen, C., DePanfilis, D. & Risley-Curtiss, C. (1996). The Intergenerational Cycle of Child Maltreatment: Continuity Versus Discontinuity. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(3), 315-334.